

Stručni rad

Filip DAVID (Beograd)

FAŠIZAM, NACIONALIZAM I ANTISEMITIZAM

(Boban Batrićević: „U kandžama jevrejske aždaje“, antisemitska propaganda u Crnoj Gori u Drugome svjetskom ratu)

Profesor Boban Batrićević napisao je važnu, vrednu i po mnogo čemu jedinstvenu knjigu. Tema antisemitizma u Crnoj Gori u dosadašnjoj crnogorskoj istoriografiji nije obrađivana na ovaj detaljan, objektivan i analitički način. Ne postoji takva studija ni u srpskoj istoriografiji. Analiza, hronologija i obilje dokumenata i citata koje navodi profesor Batrićević objašnjavaju razloge, korene i domete antisemitizma u Crnoj Gori. U mračnoj i turbulentnoj istoriji antisemitizam isplivava kao večito prisutan talog, kao mulj rasističke politike koji pokriva najteže i najgore zločine, zatupljuje, zaglupljuje i opravdava najmonstruoznije zločine zasnovane na etničkim, rasnim i političkim predrasudama i mitovima. Antisemitizam je zaštitni znak onog načina mišljenja koji uključuje neprekidnu proizvodnju neprijatelja, neprekidnu proizvodnju mržnje, ogoljeni oblik društvene i političke patologije, kiča i najprimitivniji oblik rasizma.

Profesor Batrićević pokazuje na primeru Drugog svetskog rata koja je i kakva uloga antisemitizma u stvaranju ambijenta za zločine. Ilustruje sličnosti i razlike ideologije italijanskog fašizma i nemačkog nacizma i učešće kolaboracionističkih saradnika okupatorskih režima u sprovođenju antisemitske propagande i antisemitskih zakona. Posebno je važno delovanje četničkog antisemitizma na području Crne Gore i Srbije i uspostavljene veze s Dimitrijem Ljotićem i Milanom Nedićem, bliskim saradnicima nacističkog okupatora. U čitavom tom spletu međusobnog prožimanja ideologije, politike i religije svoje mesto ima i svetosavski nacionalizam Srpske pravoslavne crkve. Episkop Nikolaj Velimirović, uticajni crkveni velikodostojnik, i patrijarh Varnava isticali su kako je jedino veliki vođa nemačkog naroda Adolf Hitler na pravi način shvatio svetosavlje. Stavljajući znak jednakosti između komunista i partizanskog otpora okupatoru, optuživali su da oslobodilačku borbu predvode internacionalni Jevreji Moša Pijade i Josip Broz, predvodnici jevrejske zavere protiv čovečanstva. Četnički pokret u Srbiji i u Crnoj Gori tako je stupio u

otvorenu kolaboraciju s okupatorom. Marionetske vlasti u samoj Crnoj Gori prihvatile su i demonstrirale na svakom koraku antisemitsku retoriku i antisemitsku politiku, ogoljeni antisemitizam zasnovan na rasnim zakonima fašističke i nacističke ideologije i verskog nacionalizma i fanatizma.

Značaj studije profesora Batrićevića ne iscrpljuje se samo u njenom istorijskom značaju, njenoj sveobuhvatnosti i jedinstvenosti, u obilju priloženih dokumenata koji ilustruju sav jad, grotesknost i opasnu propagandu antisemitizma, čiji su rezultat višemilionske žrtve, već je i velika opomena da se u nekom starom ili novom obliku u sličnim istorijskim okolnostima sve to može ponoviti. Umberto Eko je u tom smislu pisao o *ur* fašizmu, večitom fašizmu koji menja samo oblike, ali zadržava suštinu.

Dugujemo zahvalnost profesoru Batrićeviću što je ovom temeljitom, detaljnom i značajnom studijom upozorio koliko može biti opasno povampirenje ovih ideologija u vremenima kada politički manipulatori po svaku cenu žele da se domognu vlasti ili svoju totalitarnu vlast učvrste. I tu opomenu valja stalno imati na umu.